

राष्ट्रिय महिला आयोग, नेपाल

पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना

२०६६/०६७-०७०/०७१ (२००९-२०१४)

पृष्ठभूमि :

९२ औं अन्तर्राष्ट्रिय महिला दिवसको पूर्व सन्ध्या २०५८ चैत्र २३ गते (७ मार्च, २००२) का दिन स्थापित राष्ट्रिय महिला आयोग महिलाहरुको हकहितका लागि आफ्नो घोषित नीति तथा कार्यक्रम अनुरूप क्रियाशील रहँदै आएको छ । आयोगको स्थापनाका शुरुका वर्षहरु राजनीतिक अस्थिरता र अस्पष्ट सरकारी नीतिका कारण केही अलमलमा रहेको भएता पनि लोकतन्त्र स्थापना पछि गरिएको संवैधानिक व्यवस्थाले यसको संस्थागत क्रियाशीलताका लागि मद्दत पुऱ्याएको छ । आयोगको कामलाई अझ बढी परिणाममुखी बनाउनुका साथै राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन २०६३ र नियमावली २०६५ को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि छुट्टै रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक देखिएको हुँदा ऐनको दफा ११ मा उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकारको आधारमा पहिलो पञ्च वर्षीय (२०६६/०६७-०७०/७१) रणनीतिक योजना तयार गरिएको छ ।

रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा आयोगले निम्न प्रमुख मान्यताहरु/निर्देशक सिद्धान्तहरुलाई आत्मसात गरेको छ ।

लैङ्गिक समानता (Gender Equality)

जैवीकरूपमा भिन्न महिला र पुरुष मानवका रूपमा, समान छन् । सबै मानिसहरु (महिला तथा पुरुष) विना भेदभाव औपचारिक रूपमा मात्र होईन कि परिणाममा समेत समान स्तर, अधिकार तथा जिम्मेवारीका हकदार छन् । राष्ट्रिय महिला आयोग, लैङ्गिक समानताको उद्देश्य प्राप्त गर्न महिलाहरुको मानव अधिकारको संवर्द्धन, संरक्षण र स्थापनाका निमित्त लागि पर्नेछ ।

सामाजिक समता/समावेशीकरण (Social equity and inclusiveness)

सामाजिक तथा संरचनागत असमानतालाई सम्बोधन गर्नका लागि सामाजिक समता र न्यायपूर्ण, गुणस्तरीय जीवनको अधिकारको रणनीतिका रूपमा सामाजिक समता परिचित छ । सामाजिक तथा लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने प्रक्रियाका लागि सामाजिक समावेशीकरण एउटा माध्यम हो । सामाजिक, सांस्कृतिक र लैङ्गिकतामा आधारित भेदभावहरुको उन्मूलन गर्नु राष्ट्रिय महिला आयोगको एउटा मुख्य उद्देश्य रहेको सन्दर्भमा यसले आफ्ना सबै गतिविधिहरुमा समान अवसर तथा सहभागिताको संस्कृतिलाई प्रवर्द्धन गर्दछ । साथै यसले विद्यमान विभेदलाई कम गराउनका लागि सबै संघसंस्थाहरु र राज्यका निकायहरुमा सकारात्मक क्रियाशीलता वा सकारात्मक विभेदका निमित्त अधिवाचन पनि सञ्चालन गर्दछ ।

विविधता (Diversity)

भाषा, धर्म, संस्कृति, रहन सहन, भेषभूषा, जातजाती साथै भौगोलिक र हावापानी आदि विविध आधारमा नेपाल विविधतायुक्त राष्ट्र रहेको यथार्थलाई महिला आयोगले आत्मसात गरेको छ । यस सिद्धान्तले लैङ्गिक, जातीय, वर्गीय, भाषिक, धार्मिक, शारीरिक क्षमता, भौगोलिक विकटता, सीमान्तकृत, अल्पसंख्यक आदि सबैलाई समेटेछ । सोही अनुरूप राष्ट्रिय महिला आयोगले आफ्ना नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन प्रक्रियामा जवाफदेहीता अवलम्बन गर्नेछ ।

सहभागिता (Participation)

विकास तथा निर्णयका सबै प्रक्रियाहरूमा पुरुष तथा महिलाहरूको समानुपातिक तथा लैङ्गिक समतामूलक सहभागिता हुनु पर्दछ भन्ने आयोगको आधारभूत मान्यता रहेको छ । त्यसैले आयोग सबै स्तर र क्षेत्रमा महिलाहरूको सहभागिताको सन्दर्भमा जनसंख्याको सामानुपातिक प्रतिनिधित्वको प्रवर्द्धन र कार्यान्वयनका लागि क्रियाशील रहने छ ।

स्वतन्त्रता र स्वायत्तता (Independence and autonomy)

राष्ट्रिय महिला आयोगको संलग्नता रहने क्षेत्रहरू तथा सबै पक्षहरूमा आफ्नो स्वाधिनता र स्वायत्तता हाँसिल गर्न र कायम राख्न प्रतिवद्ध रहने छ ।

समाहितता (Integrity)

राष्ट्रिय महिला आयोग सबै महिलाहरू र विशेषतः सीमान्तकृत तथा सुविधाविहिन महिलाहरूको हितमा काम गर्न प्रतिवद्ध रहने छ ।

त्यसैले आफ्नो कामको समाहितता (integrity) लाई हरेक गतिविधि तथा कार्यक्रमहरूमा एउटा महत्वपूर्ण आदर्श तथा सिद्धान्तका रूपमा लिई आयोग, लैङ्गिक समानता र महिलाहरूको मानव अधिकार प्रवर्द्धनका निम्ति काम गर्दछ ।

पहुँच (Access)

राष्ट्रिय महिला आयोग आफ्ना सेवाहरूमा सबै महिलाहरू विशेषतः सुविधाविहिन, सीमान्तकृत र कठिन तथा जोखिम अवस्थामा रहेका महिलाहरूको सहज तथा समान पहुँच पुऱ्याउने कुरालाई सुनिश्चितता प्रदान गर्दछ । महिलाहरूको पहुँचलाई स्थापित गराउनका लागि उनीहरूलाई मीतव्ययी ढंगले पायक पर्ने ठाँउ, तथा सहज सूचना उपलब्ध गराउन आयोगले सबै सम्भाव्य प्रक्रियाहरू अपनाउने छ । त्यसैले देशभरी हुने महिलाहरूको मानव अधिकार हनन्का घटनाहरूमा अनुसन्धान तथा अनुगमन गर्नका लागि महिला आयोगले व्यापक जनजागरण अभियानहरू सञ्चालन गरेर आफ्नो उपस्थितिलाई कायम गर्ने छ ।

जवाफदेहिता (Accountability)

राष्ट्रिय महिला आयोग देशका सबै नागरिकहरु र विशेषरूपमा देशका सबै महिलाहरु प्रति जवाफदेही रहन प्रतिवद्ध रहेको छ । आफ्नो जवाफदेहितालाई पुष्टि गर्नका लागि महिला आयोगले आफ्नो आवधिक प्रतिवेदन तयार गर्ने छ र व्यापक रूपमा आफ्ना सरोकारवालाहरु माझ वितरण गर्ने छ । आफ्नो विश्वसनीयता, स्वाधिनता र सफलता आफ्नो क्षेत्राधिकार अनुरूपको कार्यसम्पादन र जिम्मेवारी वहनमा गर्ने कुरामा आयोग सजग छ र यसमा गहिरो विश्वास राख्दछ ।

माथि उल्लेखित मान्यता र सिद्धान्तहरुको आधारमा आयोगको पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना निम्न बमोजिम रहेको छ ।

दूरदृष्टि (vision)

प्रत्येक महिलाले पूर्णरूपमा मानव अधिकार, सामाजिक न्याय, स्वतन्त्र पहिचान, सम्मान र स्वाभिमानको उपभोग गर्न पाउने लैङ्गिक समानता सहितको समाज निर्माण गर्ने ।

ध्येय (mission)

लैङ्गिक समानता तथा समताको संस्कृतिमा आधारित विकास प्रक्रियालाई सवल र सुदृढ बनाउनका निम्ति सबै महिलाहरुको समान अवसर, समानुपातिक प्रतिनिधित्व, समान अधिकार, र न्यायमा पहुँच तथा सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्ने ।

लक्ष्य (goals)

लैङ्गिकतामा आधारित सबै प्रकारका भेदभाव तथा हिंसाको उन्मूलनमा योगदान पुऱ्याउनका निम्ति समान पहुँच, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानुनी ढाँचाको कार्यान्वयन र राज्यका सबै स्तर र क्षेत्रमा महिलाहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता र प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।

उद्देश्यहरु (objectives)

१. राज्यका सबै क्षेत्र तथा तहमा महिलाहरुको समानुपातिक तथा समावेशी सहभागिता र प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने ।

रणनीतिक हस्तक्षेपका क्षेत्रहरु

- १.१ राज्यका सबै क्षेत्र तथा तहमा महिलाहरुको समानुपातिक तथा सामाजिक समावेशी सहभागिताको सुनिश्चितताका लागि अधिवाचन तथा दवाव सिर्जना गर्ने,

क्रियाकलापहरू

- १.१.१ विद्यमान सम्बद्ध नीतिहरूको अनुसन्धान गरी सरोकारका पक्षहरूलाई राय, सुझाव दिने साथै सार्वजनिक, निजी तथा व्यापारिक क्षेत्रमा महिलाहरूको समानुपातिक सहभागिता र समावेशीकरणका निम्ति प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।
- १.१.२ महिलाहरूको अर्थपूर्ण प्रतिनिधित्व र सहभागिताको सुनिश्चितताका निम्ति सकारात्मक कार्य नीतिहरूको विकास गर्ने र सरोकारका पक्षहरूलाई नीतिगत सुझावहरू तयार गर्ने ।
- १.१.३ हरेक मन्त्रालय तथा राज्यका अन्य संरचनाका योजना महाशाखाहरूसँग नियमित रूपमा बैठक, अन्तरक्रिया तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- १.१.४ स्थानीय सरकार तथा राज्यका सबै तहमा नीतिहरूको कार्यान्वयनको सुनिश्चितताका लागि अनुगमन तथा पैरवी गर्ने ।
- १.१.५ सामाजिक तथा आर्थिक रूपमा पछाडि पारिएका क्षेत्रहरू तथा महिलाहरूका लागि निर्धारित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि पैरवी गर्ने ।
- १.१.६ महिला अधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको अनुसन्धान, प्रमाण संकलन तथा घटना र सिकाईहरूको अभिलेखन सहित सूचना प्रणालीको विकास गर्न पहल गर्ने ।
- १.१.७ कानून कार्यान्वयनका निकायहरू (प्रहरी, महान्यायधिवक्ता, न्यायलय, प्रमुख जिल्ला अधिकारी र स्थानीय निकायहरू) मा कानून कार्यान्वयनको तत्परताका लागि अधिवाचन गर्ने ।
- १.१.८ केन्द्र देखि स्थानीय निकाय सम्म उजुरीहरूलाई लिने, तिनको सुनवाई गर्ने र मुद्दा परेका घटनाहरूमा अनुसन्धान गर्ने (आवश्यकता अनुसार हस्तक्षेप/अधिवाचन र सुझावहरू दिने) निकायको स्थापना गर्न पहल गर्ने ।
- १.१.९ अनुगमन संयन्त्र तथा सोका आधारको विकास गर्ने तथा केन्द्र देखि स्थानीय स्तरसम्म अनुगमन क्रियाकलापलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि मानव श्रोतको क्षमता अभिवृद्धि गराउने ।

१.२ महिला आयोगबाट दिएका सुझावहरूलाई नेपाल सरकारले कार्यान्वयन गरेको कुराको सुनिश्चितता गर्ने ।

क्रियाकलापहरू,

- १.२.१ महिला आयोगले सरकार समक्ष पेश गरेका सुझावहरू, नीतिगत निर्देशहरू र निर्देशिकाहरूको कार्यान्वयनका निम्ति व्यवस्थित अनुगमन संयन्त्रको विकास गर्ने ।
- १.२.२ महिला विरुद्धका हिंसा सम्बन्धि अनुसन्धान तथा अनुगमनका निम्ति पीडितहरूलाई ध्यानमा राखी मानव अधिकारका क्षेत्रमा विशेषतः महिला अधिकार र लैङ्गिक अधिकारका क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरूसँग निकटमा रहेर काम गर्ने ।
- १.२.३ सम्बन्धित पक्षबाट कार्यान्वयनमा उदासिनता देखाइएका सिफारिसहरू समेटी प्रतिवेदन प्रकाशन गर्ने ।

२. न्यायमा पहुँच, कानुनी शासन, लैङ्गिक समानता र शान्तिको संस्कृतिको सुदृढीकरण गर्ने

रणनीतिक हस्तक्षेपका क्षेत्रहरू

२.१ लैङ्गिक विभेदकारी कानुनहरूको सुधार र संसोधन तथा तिनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका निम्ति पैरवी गर्ने ।

क्रियाकलापहरू,

- २.१.१ अधिल्ला अध्ययनहरूको पुनरावलोकन गर्दै विद्यमान कानुन तथा नीतिहरूमा कायम रहेका विभेदकारी प्रावधानहरूको सम्बन्धमा थप अध्ययन अनुसन्धान गरी सम्बन्धित निकायमा सुझावहरू प्रस्तुत गर्ने ।
- २.१.२ सरकारी, नागरिक समाजका संस्थाहरू र निजी क्षेत्रसँग संयुक्तरूपमा संबन्धित कानुनहरूको कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौतीहरू/कमीहरूको खोजी तथा अभिलेखिकरण गर्दै आवश्यक परिमार्जनकालागि नेपाल सरकारलाई सुझावहरू उपलब्ध गराउने ।
- २.१.३ भविष्यमा मस्यौदा गरिने कुनै पनि कानुनहरू लैङ्गिक दृष्टिले विभेद रहित बनाउनका लागि न्याय तथा कानुन मन्त्रालय र कानुन आयोगका निम्नि आधार तथा सूचकाङ्कहरूको विकास गर्ने ।

- २.१.४ लैङ्गिक संवेदनशील कानुन निर्माणका लागि नीति निर्माताहरु, कानुनवेत्ताहरु, सभासदहरु तथा स्थानीय राजनीतिकर्मीहरुबीच अधिवाचन तथा दबाव सिर्जना गर्ने ।
- २.१.५ कानुनी दस्तावेजमा सबैको पहुँच बढाउन कानुनहरुलाई सरलीकरण गरेर प्रकाशन तथा वितरण गर्न सम्बन्धित निकायहरूसँग संयुक्त रूपमा काम गर्ने । साथै महिला विरुद्धका हिंसा विरुद्धमा सुन्य सहिष्णुताको नीति विकास तथा कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारसँग अधिवाचन गर्ने ।

२.२ दीगो शान्तिनिर्माण प्रक्रियामा योगदान पुऱ्याउने (सिड, युएनएससिआर १३२५/१८२०)

क्रियाकलापहरु

- २.२.१ सबै स्तर र क्षेत्रहरुमा महिला अधिकार महासन्धि (सिड) र राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषद प्रस्ताव नं. १३२५/१८२० को व्यापक, स्पष्ट र गहन सचेतना अभिवृद्धिका लागि क्रियाशील रहने ।
- २.२.२ महिला अधिकार महासन्धि (सिड) र राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषद प्रस्ताव नं. १३२५/१८२० को कार्यान्वयनका लागि राष्ट्रिय कार्ययोजनाको तर्जुमाका निम्ति अधिवाचन गर्ने
- २.२.३ शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, नेपाली सेना र नेपाल प्रहरी लगायत सम्बन्धित अन्य निकायहरु सँग कार्ययोजना तथा अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरुको कार्यान्वयनका निम्ति अधिवाचन गर्ने ।
- २.२.४ कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको अवस्थाको नियमित अनुगमन गर्ने ।
- २.२.५ दण्डहीनताको अन्त्यका लागि राष्ट्रसंघीय निकायहरु, गैससहरु, नागरिक समाज र सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप समितिसँग संयुक्त रूपमा अधिवाचन सहित सहकार्य गर्ने ।
- २.२.६ द्वन्द्वकाल तथा यसपछिको समयमा महिला विरुद्ध भएका हरेक प्रकारका हिंसा (यौन हिंसा समेत) का सम्बन्धमा तथ्यांक संकलन गर्नका निम्ति संयन्त्रको स्थापना गर्न पहल गर्ने ।
- २.२.७ महिला अधिकार महासन्धि (सिड) र राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषद प्रस्ताव नं. १३२५/१८२० लाई स्थानीय भाषामा सरलीकरण गरी प्रकाशन तथा वितरण गर्ने । प्रकाशित भैसकेका सामग्रीहरुको प्रभावकारिता तथा व्यापक वितरण सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने ।
- २.२.८ महिला माथि हुने हिंसा विरुद्धका अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरुको कार्यान्वयन सम्बन्धी अध्ययनहरुलाई निरन्तरता दिने ।

३. महिला विरुद्ध हुने हिंसाको अन्त्यका लागि योगदान पुऱ्याउने ।

रणनीतिक हस्तक्षेपका क्षेत्रहरु

३.१ महिला माथि हुने हिंसा विरुद्धका दस्तावेजहरुको कार्यन्वयनको अनुगमन ।

क्रियाकलापहरु

- ३.१.१ राष्ट्रिय कार्य योजनाहरु (वेइजिङ्ग कार्ययोजना, महिला अधिकार महासन्धि (सिड) कार्ययोजना, सहश्राव्दी विकास कार्ययोजना र मानव बेचबिखन विरुद्धको कार्ययोजना इत्यादि) को पुनरावलोकन तथा अध्यावधिक अध्ययन गर्ने ।
- ३.१.२ महिला विरुद्ध हुने हिंसा सम्बन्धमा अनुगमन सूचकाङ्कहरु तथा प्रक्रियाको विकास गर्दै तिनको प्रयोग गर्ने र यस सम्बन्धमा सम्बन्धित संघसंस्थाहरुलाई जानकारी गराउने ।
- ३.१.३ महिला माथि हुने हिंसा विरुद्धका सयन्त्रहरुको अनुगमन तथा यसका प्रगति, चुनौती तथा कमीहरुको पुनरावलोकन प्रतिवेदन, प्रकाशन तथा वितरण गर्ने ।
- ३.१.४ उजुरी तथा प्रतिवेदनहरुको सुनवाई हुने संरचनाको स्थापना गर्ने र उजुरी परेका घटनाहरुमा अनुसन्धान गर्न पहल गर्ने (आवश्यकता अनुसार हस्तक्षेप/अधिवाचन र सुभावाहरु उपलब्ध गराउने) ।
- ३.१.५ अनुगमनका आधार तथा संरचना विकास गरी यसको प्रभावकारिताका लागि मानव श्रोतको विकास गर्ने ।

३.२ महिला विरुद्ध हुने हिंसा सम्बन्धमा अनुगमन तथा अनुसन्धान संयन्त्रको पुनरावलोकन तथा सशक्तिकरण गर्ने ।

क्रियाकलापहरु

- ३.२.१ महिला विरुद्ध हुने हिंसाका घटनाहरु समाधान गर्नका लागि निर्देशिका/प्रक्रियाहरुको विकास गर्ने ।
- ३.२.२ कानुनी सहयोगकालागि समितिहरुको निर्माण गर्न र सोको विस्तारका लागि सघाउँदै सामुदायिक मेलमिलाप पद्धतिहरुलाई प्रभावकारी बनाउने ।

- ३.२.३ महिला विरुद्ध हुने हिंसाका घटनाहरूको अनुगमन तथा अनुसन्धानका निम्ति सिर्जनशील तथा व्यावहारिक प्रक्रिया तथा संरचनाहरूको विकास गर्ने ।
- ३.२.४ महिला अधिकार सम्बन्धि अभिलेख साथै प्रमाणमा आधारित तथ्यांक र सूचना पद्धतिको विकास गर्ने ।
- ३.२.५ राष्ट्रिय महिला आयोगमा प्रभावकारी अनुगमन समूहको गठन गर्ने र यसलाई आवश्यक सीप, ज्ञान तथा उपकरणहरूले सुव्यवस्थित गर्ने ।

३.३ महिला माथि हुने हिंसा विरुद्ध जुभनका लागि स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सञ्जालको विकास गर्ने

क्रियाकलापहरू

- ३.३.१ महिला माथि हुने हिंसा विरुद्धमा काम गर्नका लागि नागरिक समाजका संघसंस्थाहरू बीचमा स्थायी प्रकृतिको सञ्जालको विकास गर्ने ।
- ३.३.२ केन्द्र देखि स्थानीय स्तरसम्म राष्ट्रिय महिला आयोगका निम्ति नियमित अनुगमन तथा प्रतिवेदन इकाइका रूपमा काम गर्ने संरचनाको विकास गर्ने ।
- ३.३.३ महिला विरुद्ध हुने हिंसा विरुद्ध काम गर्नका लागि सिफारिस सेवाहरू उपलब्ध गराउने ।
- ३.३.४ क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा रहेका महिला आयोग तथा संघसंस्थाहरूसँग रणनीतिक गठबन्धनहरू र सम्बन्धहरूको विकास तथा सुदृढिकरण गर्ने ।
- ३.३.५ सूचनाको आदान प्रदान, तालिम, अध्ययन भ्रमण तथा सद्भाव भ्रमणको आदानप्रदान गर्ने ।

४. शासनमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने सन्दर्भमा योगदान पुऱ्याउने

रणनीतिक हस्तक्षेपका क्षेत्रहरू,

४.१ लैङ्गिक समानताको दृष्टिकोणबाट संविधान लेखन सम्बन्धमा संविधान सभाका सदस्यहरूसँग अधिवाचन गर्ने ।

क्रियाकलापहरू

- ४.१.१ संविधानमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र अन्य सान्दर्भिक विषयहरूमा जानकारी, छलफल तथा अध्यावधिक गर्नका लागि संविधान सभाका सभासदहरूसँग नियमित बैठकहरूको आयोजना गर्ने ।

४.१.२ लैङ्गिकमुद्दाहरूलाई प्रकाशमा ल्याउने, नेपाल सरकारलाई दवाव सिर्जना गर्ने लगायत जनतालाई सुसुचित गराउने र जनमत सिर्जना गर्ने सन्दर्भमा सञ्चार माध्यमसँग सहकार्य गर्ने ।

४.१.३ क्षेत्रगत मन्त्रालयहरूमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्न अधिवाचन गर्ने ।

४.२ शासनका हरेक क्षेत्र तथा तहहरूमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण कार्यान्वयनका निम्ति सुभावहरू प्रस्तुत गर्ने ।

क्रियाकलापहरू

४.२.१ नेपाल सरकारका कार्यक्रमहरूमा लैङ्गिक दृष्टिकोणबाट योजना, बजेट, प्रतिवेदन, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियालाई सुधार गर्नका लागि अधिवाचन तथा सहजीकरण गर्ने ।

४.२.२ अर्थ मन्त्रालयले तर्जुमा गर्ने बजेट (लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट) तथा नेपाल सरकारका मन्त्रालयहरू, स्थानीय निकायहरू र अन्यको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा लैङ्गिक दृष्टिकोण अपनाउनका लागि सहजीकरण गर्ने ।

४.२.३ सबै तहहरूमा लैङ्गिक लेखाजोखा गर्ने संयन्त्रको स्थापना गर्न र सुदृढीकरण गर्न पहल गर्ने ।

४.३ लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणको संस्कृतिको अधिवाचन तथा प्रवर्द्धनका निम्ति सरोकारवालाहरूसँग रणनीतिक सहकार्यको विकास गर्ने ।

क्रियाकलापहरू,

४.३.१ विकासमा सबै तह र पक्षमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण प्रकृत्यालाई दीगो बनाउन विभिन्न क्षेत्र तथा तहहरूमा तालिम तथा पाठ्यक्रम विकासका लागि दक्ष तथा अनुभवी संघसंस्थाहरूको पहिचान गरी सहकार्य गर्ने ।

४.३.२ नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, सैनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, न्यायसेवामा कार्यरतहरूकालागि प्रशिक्षण केन्द्र जस्ता राष्ट्रिय प्रतिष्ठानहरूले प्रदान गर्ने प्रशिक्षणमा लैङ्गिक संवेदनशीलताको दृष्टिकोणबाट सञ्चालन गर्न पाठ्यक्रम पुनरावलोकन गरी सोही अनुरूप कार्यान्वयन गर्नका लागि अधिवाचन गर्ने ।

४.३.३ लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणको संस्कृति विकासका निम्ति दातृसंस्थाहरू, स्थानीय निकायहरू र गैससहरूसँग सहकार्यको गर्ने ।

४.३.४ लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणको विषयमा सहकार्य गर्नका लागि अन्य राष्ट्रिय आयोगहरूसँग रणनीतिक गठबन्धनको विकास गर्ने ।

५. राष्ट्रिय महिला आयोगलाई स्वतन्त्र तथा स्वायत्त निकायका रूपमा संस्थागत गरि शसक्त तथा क्षमतावान बनाउने

रणनीतिक हस्तक्षेपका क्षेत्रहरु

५.१ राष्ट्रिय महिला आयोगलाई संवैधानिक निकाय बनाउनका लागि अधिवाचन गर्ने ।

क्रियाकलापहरु

- ५.१.१ राष्ट्रिय महिला आयोगलाई संवैधानिक निकायका रूपमा स्थापित गर्नका लागि संविधान सभाका सदस्यहरु, अन्तर पार्टी महिला सञ्जाल, संविधान सभामा प्रतिनिधित्व गर्ने महिला सभासदहरुको समूह आदिसँग अधिवाचन गर्ने ।
- ५.१.२ राष्ट्रिय महिला आयोगलाई संवैधानिक निकायका रूपमा विकास गराउन अधिवाचनका निम्ति सरोकारवालाहरु बीच सञ्जाल विकास गर्ने तथा उल्लेखित उद्देश्य प्राप्तिका निम्ति नियमित अनुगमन गर्ने ।

५.२ संस्थागत क्षमता विकासका प्रयत्नहरु

क्रियाकलापहरु

- ५.२.१ विद्यमान संस्थागत संरचना (मानवीय श्रोत तथा भौतिक श्रोत दुवै) को पुनरावलोकन, पुनर्विचार तथा सुधार गर्दै संस्थागत विकास प्रक्रियालाई अगाडि बढाउने ।
- ५.२.२ आयोगको संगठन संरचनालाई यसको मुख्य जिम्मेवारी अनुरूप पुनरावलोकन गरी सुधार गर्ने ।
- ५.२.३ अनुगमन, अनुसन्धान, सूचना (उत्पादन) अभिलेखीकरण, प्रकाशन तथा वितरणमा मानव अधिकारमुखी दृष्टिकोण अपनाउनका लागि संस्थाको क्षमता विकास गर्ने ।

५.३ राष्ट्रव्यापी पहुँचलाई विस्तार गर्ने

क्रियाकलापहरु

- ५.३.१ राष्ट्रिय महिला आयोगको वाह्य पहुँचलाई स्थानीय स्तरसम्म विस्तार गर्नका लागि रणनीतिक गठबन्धन तथा सञ्जालहरुलाई परिचालन गर्ने ।
- ५.३.२ राष्ट्रिय महिला आयोगमा महिला अधिकार सम्बन्धमा सुनवाई, अनुसन्धान तथा अनुगमन संयन्त्रको विकास तथा सुदृढीकरण गर्दै यसलाई क्रियाशील बनाउने ।

५.४ विभिन्न निकायहरु तथा सरोकारवालाहरूसँग रणनीतिक सहकार्यको विस्तार तथा विकास गर्ने

क्रियाकलापहरु

- ५.४.१ स्थानीय निकायहरु, महिला अधिकारका क्षेत्रका कार्यरत देशभरीका नागरिक समाजका संघसंस्थाहरूसँग (स्थानीय, क्षेत्रीय, जिल्ला तथा राष्ट्रिय स्तरमा) सञ्जाल विकास तथा सुदृढ गर्ने ।
- ५.४.२ सञ्जालहरुको संस्थागत क्षमतालाई सुदृढ पार्ने ।
- ५.४.३ सञ्जाल सदस्यहरूसँग नियमित सहकार्यहरु सञ्चालन गर्नुका साथै तिनीहरूलाई महिला अधिकार अनुगमनकर्ताको सम्बन्धी स्थानीय प्रवक्ताका रूपमा परिचालन गर्ने ।
- ५.४.४ संस्थागत विकास कार्यक्रमका निम्ति राष्ट्रिय सरोकारवालाहरुको गठबन्धन (विशेषतः लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण एजेण्डा भएका राष्ट्रसंघीय निकायहरु, दुई पक्षीय दातृसंस्थाहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैससहरु) लाई परिचालित गर्ने ।
- ५.४.५ सहकार्य तथा समन्वयलाई सुदृढ गर्नका लागि विश्वव्यापी रूपमा प्रभावकारी सञ्जाल तथा गठबन्धनलाई प्राथमिकता दिने ।

५.५ आयोगको दीगोपना, सुदृढीकरण, र महिला अधिकारको संरक्षण तथा संस्थाको प्रभावकारितालाई संस्थागत गर्ने ।

क्रियाकलापहरु

- ५.५.१ आयोगको आफ्नै कर्मचारीको व्यवस्थाको लागि पहल गर्ने
- ५.५.२ पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा संस्थाको सुदृढीकरणको लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय निकाय तथा अन्य दाताहरूसँग प्राविधिक तथा वित्तिय सहयोगका लागि द्विपक्षिय, बहुपक्षीय संझौता र सहकार्यको लागि पहल गर्ने

६. लैङ्गिक समानतासँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरु तथा दस्तावेजहरुको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने ।

रणनीतिक हस्तक्षेपका क्षेत्रहरु

६.१ लैङ्गिक समानतासँग सम्बन्धित नेपालले अनुमोदन गरेका अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूको कार्यान्वयनका लागि अधिवाचन गर्ने ।

क्रियाकलापहरू

- ६.१.१ नेपालले अनुमोदन गरेका लैङ्गिक समानतासँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूको अवस्थाका बारेमा अध्ययन गर्ने ।
- ६.१.२ विभिन्न राष्ट्रसंघीय निकायहरू र नेपाल सरकार विशेषतः सम्बन्धित मन्त्रालयहरू तथा विभागहरूसँग सहकार्य गर्ने ।
- ६.१.३ अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूमा गरिएका प्रतिवद्धताहरू हाँसिल गर्नका लागि नेपाल सरकारले गरेका प्रयासहरूको अनुगमन गर्ने ।
- ६.१.४ नेपाल सरकारका लैङ्गिक सम्पर्क एकाईहरू बीचको सञ्जाललाई सुदृढ बनाउने ।
- ६.१.५ आवधिक रूपमा कार्यान्वयनको प्रगति पुनरावलोकनका लागि सरकारी पद्धतीभित्र स्थायी संयन्त्रको स्थापना गर्नकालागि नेपाल सरकार समक्ष अधिवाचन तथा सहजीकरण गर्ने ।
- ६.१.६ नेपाल पक्ष रहेका अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूको स्थितिका बारेमा वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्नका लागि नेपाल सरकार समक्ष अधिवाचन, सहजीकरण र प्रोत्साहन गर्ने ।
- ६.१.७ मानव अधिकार, सिमान्तकृतता, सामाजिक समावेशीकरण, अल्संख्यक, पिछडा आदि जस्ता साभ्ना सवालहरूमा सहकार्य गर्नका लागि अन्य राष्ट्रिय आयोगहरूसँग सक्रिय सम्बन्ध विकास गर्ने ।

६.२ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरू सापेक्ष राष्ट्रिय कानूनहरू निर्माणका लागि अधिवाचन गर्ने ।

क्रियाकलापहरू

- ६.२.१ विद्यमान कानूनहरूको पुनरावलोकन गर्ने तथा अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेज अनुरुप पूरा गर्नुपर्ने दायित्वको सम्बन्धमा सिफारिस गर्ने ।
- ६.२.२ नेपालको संविधान तथा नेपाल पक्ष रहेका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरू अनुरुप कानूनहरू परिमार्जन गर्नका लागि अधिवाचन गर्ने ।
- ६.२.३ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूका प्रावधानहरूलाई राष्ट्रिय कानून तथा नीतिहरूमा समाविष्ट गराउन तथा नेपाल सरकारलाई सुभाब दिनका लागि व्यवहारिक संयन्त्रहरूको विकास गर्ने ।

कार्यान्वयन ढाँचाहरू

१. रणनीतिक योजनामा आधारित रहेर विस्तृत गतिविधि सहितको वार्षिक कार्ययोजना, (निर्णयहरू, बजेट र उपलब्धी, समयावधी आदि) तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
२. आयोगको पहुँच अन्य क्षेत्रमा पुऱ्याउनका लागि सरकार र अन्य सम्बन्धीत निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने ।
३. आवश्यक स्रोतका लागि सरकारी बजेट तथा आवश्यकता अनुरूप अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग परिचालन गर्ने ।
४. लैङ्गिक विश्लेषण, लेखाजोखा र अनुगमनका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी सूचना पद्धतीको विकास गर्ने ।
५. लैङ्गिक समानता र समताको सवाललाई प्रवर्द्धन तथा अधिवाचनका लागि सञ्चार जगतसँग व्यवसायीक तथा प्रभावकारी सम्बन्ध विकास गर्ने ।
६. राज्यका अन्य आयोगहरू, मन्त्रालयहरू, स्थानीय निकायहरू तथा महिलाका सवालमा कार्यरत नागरिक समाजका संघसंस्थाहरूसँग महिला आन्दोलनको सुदृढिकरणको लागि सहकार्य गर्ने ।
७. नागरिक समाज, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैससहरू, दुईपक्षीय तथा बहुपक्षीय दातृनिकायहरू, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सञ्जालहरू र नेपाल सरकार जस्ता विविध सरोकारवालाहरूसँग रणनीतिक गठबन्धन गर्दै सहकार्य गर्ने ।
८. हरेक गतिविधिहरू तथा कार्यक्रमहरूमा अधिकारमुखी दृष्टिकोण तथा परिणाममुखी व्यवस्थापन पद्धती अपनाउने ।
९. सरल तथा निर्वाद पहुँच, उजुरीको उचित सुनवाइ तथा अनुगमनका आवश्यक गतिविधिहरूको सुनिश्चितता गर्ने ।
१०. लैङ्गिक समानता र महिलाहरूको मानव अधिकारको स्थितिको नियमित तथा प्रभावकारी अनुगमन गर्न स्थायी संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने ।

कार्यान्वयनका लागि अपेक्षित अवस्था

माथि उल्लेखित रणनीतिक योजनाको पूर्ण कार्यान्वयनको लागि निम्न स्थितिको विद्यमानता अपेक्षित छ ।

१. महिलाहरूको मानव अधिकार तथा लैङ्गिक समानताको सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न राज्य प्रतिवद्ध छ ।
२. महिला अधिकारकर्मीहरूलाई आफ्ना काम गर्नका लागि समुचित तथा सुरक्षित वातावरण उपलब्ध छ ।
३. संविधानमा लैङ्गिक समानताका सरोकारहरूलाई समावेश गराउनका लागि राजनीतिक दलहरू प्रतिवद्ध छन् ।
४. राजनीतिक पार्टीहरूले आफ्ना पार्टी भित्र तोकिएको लैङ्गिक समानता मापदण्ड र लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अवलम्बन गरेका छन् ।
५. प्रमुख सरोकारवालाहरूसँग गरिने सहकार्य, समन्वय र सहयोगी गतिविधिहरूमा विस्तार भएको छ ।
६. सरकारबाट यथेष्ट स्रोतको विनियोजन र अन्य स्रोत समेत परिचालन भएको छ ।
७. नेपाल सरकारले महिला आयोगले दिएका सुझावहरूलाई समयमा नै कार्यान्वयन गरिरहेको छ ।
८. रणनीतिक योजनालाई लागू गराउनका लागि महिला आयोगसँग पर्याप्त क्षमता विकास भएको छ ।
९. अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय महिला अभियानहरू महिला आयोगसँग समन्वय र सहकार्यको स्थितिमा रहेका छन् ।
१०. नेपाल सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व निर्वाह गर्न प्रतिवद्ध छ ।

